

hol dolgozhatnak hát a zsidók, ha a gazdasági munkateret teljesen elhagyják? A szellemi, ipari munkatér is el lévén zárva — milyen téren hozzák meg tehát a kívánt áldozatot? — A társadalmi termelésben tényleg bajok vannak a háború után s ezek Magyarországon is érezhetők. Az ellenmondást azonban egy társadalomban sohasem az okozza, hogy egyik népréteg vagy osztály egyoldalúan a másik javára produkál vagy az, hogy egyes néprétegek sem produktív munkaalkalmálhoz, sem megélhetéshez nem jutnak. A társadalmak (ha a primitív alakulás faji alapon történhetett is) nem faji alapon fejlődtek, (autokratia, hierarchia, hűbériség, feudalizmus, liberalizmus, kapitalizmus — mi köze volt mindennek a fajisághoz?) s ebből következik, hogy az ellentétet sem a mai győzők, sem a mai legyőzöttek faji alapon megoldani nem fogják, mert az ilyen megoldás anakronizmusa csak beláthatatlan utvesztőbe vezetne. (Rab Imre)

KARINTHY FRIGYES KIADATLAN NAPLÓJA. Az esszéíró, aki majd értékelni akarja Karinty munkáját és meg akarja állapítani helyét a magyar irodalomban, kiadatlan „naplójából“ és „levelezéséből“ nem sok új szint kap az író arcképéhez. A napló egyébként sem napló, a literátus ember utókor számára irt naplói értelmében a közreadott levelezése is alig levelezés. Ha mégis úgy érezzük, hogy nem üt el, sőt kifejezetten beleillik a Karinty-oeuvrebe, az főleg azért van, mert a köztudomásulag állandóan zilált pénzügyi viszonyok között élő Karinty, elforgácsolt irodalmi működésétől eltékvintve, kissé megfésülve ugyan, de maga is kiadta már korábbi noteszeinek tartalmát (Notesz.).

Az urvezetők és zsurfiuk azonban, Karinty leghűbb olvasói, szellemességeinek önkéntes és lelkes népszerűsítői, akik minden írását szorongva lesték, akár vala-

mely műselyemgyár gyártmányait ajánló reklámciákk, akár szakácskönyvhöz irt előszó volt, a valójában kesernyés és póztalan író hagyatékában hiába keresnének társaságban felhasználható anyagot. Naplója inkább a maga számára sebtében felrótt emlékeztető, a jegyzetek pedig a „szellemes“ Karinty-írásnak a kívülálló számára csak gyakran érthetetlen magjai.

Az irodalmi karrikatúrákkal induló Karinty, akit talán a mélységek felé való olthatatlan vágyakozás sodort a humor partjaira, rezignáltan számol be egyik feljegyzésében: „Ugy használnak engem, mint a krumpelit először Európában — virágomat és gyümölcsömet (humor, vice) tépik, a gyökérgumót (filozófiámat) eldobják“. Ez az „enciklopedista“ Karinty beletnyugvása, aki a 19. század természettudományos gondolkodásának tudatos és hű folytatója kívánt lenni. Talán Pest szellemi és fizikai környezete, talán lelki konstitúciója következtében, soha egy pillanatra ki nem zökkent ebből a szerepből. S ha fantasztikumba menekült az sem egyéb, mint ösztönös megérzése időszerűtlenségének. A mechanikus logika, a dolgok okozati összefüggésének utópiáig vagy nevetségességig való hajtása, mely Karinty írásait jellemzi, mind ennek a természettudományos gondolkodásmódnak következményei.

Társadalmi kérdések alig érdekelték sajátmagán és a saját bőrén érezhető ferdeségeken kívül. A szempont azonban, melyből a társadalmat nézte a fejlődés szempontja volt. Minden írásában a környezet, a világ és társadalom jelenlegi formáinak esetlenségére mutatott rá... S azzal, hogy kimondatlanul és szüntelenül azt bizonygatta, hogy a dolgok jelenlegi állapota pusztán véletlen, cáfolta mindazokat, akik és mindent, ami világunkat és társadalmunkat, mint egyetlen lehetőséget, gyakran mint az elszigetelhető társadalmak legjobbját próbálta feltüntetni. S ha

íróársai és a társadalom öntudatlanul termette az apológiákat, ő tudatosan tagadott a megnevetetés, a nevetségesség közvetett módszereivel. Hogy jobbat nem mutatott? A fejlődésben, az ember fölé helyezett fejlődésben s gyakran az ember akarata ellenére ható fejlődésben való hit akadályozta ebben elsősorban. S ha néha, mint az Ezerarcu lélek Telma Tituszában mégis előtérbe kerül moralitása, ez csak az örök emberi nevében történik. Soha közvetlenül. Háborúellenessége is a sebezhetetlen Telma Titusz utópiájában bontakozik ki, szélesül és mélyül a humanizmus első és legterhetlenebb képviselőinek kissé patoszos, istenülő hangjához.

Kétségtelenül egyike volt a kor legnépszerűbb íróinak. Az álgazságok és álbölcseségek humorba csomagolt nevetségessé tétele olvasói közé sodort mindenkit, aki bizonytalanul és habozva ugyan, de valami más, valami jobb után kutatott. Hogy Karinthy csak a hazugság és igazságtalanság megmutatásáig vezethette őket, az módszeréből önként következik. A virággal és gyümölcssel azonban valami kevés gyökérgumót mégiscsak kénytelenek voltak bevenni, valami szebb és valami igazabb utáni vágyakozást, amit Karinthy prózában és versben, humorosan és komolyan egyetlen pillanatra sem szünt meg hirdetni a „korban, melynek mérlege hamis...” (Kovács Katona Jenő)

RACINE. Franciaország legnagyobb tragikus költője, Racine nevét írta az 1939-es esztendő fölé és nagy fényvel készült megünnepelni a költő születésének 300. évfordulóját. Az ünnepelés azonban tragikusan félbeszakadt. A háború letörülte az év homlokáról a költő nevét és a maga gyűlöletes nevét írta a helyébe.

„A francia színpad dicsősége és csodája” — írta egy arcmásja alá az óvatos Boileau, a francia Parnaszszus szeretetreméltó törvényhozózsarnoka. Boileau e hizelgő ítéletét

három évszázad irodalmi köztudatának helyeslése erősítette meg. De Racine a maga korának sem volt mostohagyermek; nagyságát félték, elismerték és irigyelték. „Az Athalieért odaadnám a legfényesebb haditetteket”, — mondotta Nagy Frigyes, a királyi sznob. Pályája mégsem volt zavartalan. Sikerei teljében a kényeskedő szalonok cselszövényei elől sértett magányba, majd mikor felébrednek benne janzenista nevelésének emlékei, vezeklő lélekkel a Port-Royal apát-ságba vonul. Öreg napjaira a királyi kegy is elfordul tőle. Az utókor ítélete azonban Corneille és Molière, a Nagy Század másik két színpadi lángelméje mellé, sőt nem egyszer föléjük helyezte. (Atyai barátja, Boileau, bár mindent elkövet elismertetéséért, még habozik őt Molière mellé állítani).

A francia klasszikus tragédiát a spanyolos grandezájú, lendületes és hősi Corneille teremti meg merész alapvetéssel, ifjúkori remekében, a Cidben. Az aggkor hanyatlása azonban a könnyebb megoldások irányába csalja. Az érzések és szenvedélyek drámáját fáradhatatlan retorikával és a külső bonyodalmak halmozásával helyettesíti. Ekkor virrad fel az ifjú Racine napja. A francia klasszikus tragédiát ő viszi diadalra és ő ruházza fel Európa legelső színpadát a görög tökéletesség szellemével. A halála óta eltelt két évszázadban még csak sikeres utánpótlás sem akadnak. A minden műfajban parádézó, univerzális Voltaire is hasztalan vágyott örökébe. A francia színpadon mindmáig senki sem multa felül.

*

Az a klasszikus művészet, mely a francia szellemiség és a francia jelleg máig is irányadó megnyilatkozása, a Napkirály uralkodásának fényében bontakozik ki. Racine korában Franciaország Európa élén jár. XIV. Lajos egy erős, központosított, fejlődő és hódításokkal gyarapodó Franciaország ura, az irodalom és a művészetek pártfogója. A